

частини місцевих бюджетів / В.Г. Боронос, Ю.В. Остріщенко // Механізм регулювання економіки: міжнародний науковий журнал / Сумський держ. ун-т; Центр економ. досліджень; Сумська обл. громад. організація "Акад. підприємництва і менеджменту України". – Суми, 2014. – № 1 (63). – С. 87-98. **3.** Сайт Інститут бюджету та соціально - економічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua> **4.** *Мялковський А.І.* Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А.І. Мялковський // Наукові праці НДФІ. - 2009. - №2. - С. 3-17. **5.** *Усков И.В.* Повышение эффективности функционирования местных бюджетов в Украине // Економіка розвитку: науковий журнал / Харківський національний економічний університет. – Харків, 2013. – № 1 (65). – С. 33-38.

ШОВКОПЛЯС Т.С., ст. викладач кафедри Економічного аналізу та обліку НТУ «ХПІ»

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ В ЗБАЛАНСУВАННІ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Проблеми бюджетного устрою набули сьогодні особливої гостроти та актуальності. Обговорення цих проблем на самих різних рівнях викликане не стільки політичною кон'юктурою, скільки необхідністю вирішення питань перспективи економічних реформ у державі, пошуку додаткових джерел, резервів та ресурсів для досягнення економічного зростання. Зрозуміло, що виконання соціальних та інших програм у державному напрямку залежить від того, в якому стані знаходиться економіка країни.

У зв'язку з цим важливе значення має теоретичне обґрунтування та практична реалізація фінансового потенціалу регіону, найбільш істотною частиною якого є податковий потенціал. Формування, реалізація та використання податкового потенціалу в Україні повинно здійснюватися на засадах взаємодії з бюджетною системою держави. Податки, як відомо, складають більшу частку дохідної частини бюджету, втім ця система має дві складові. Видаткова частина державного бюджету потребує відповідного ресурсного забезпечення, що за своїм функціональним змістом відповідає сутності податків.

Податкова система України має вагомі резерви, що формують її податковий потенціал. За критерієм часу використання податковий потенціал не є наявними (актуальними) ресурсами, що можуть бути використані в даний теперішній момент часу. Навпаки, податковий потенціал - це сукупність ресурсів, що можна використати державі в якості фінансового забезпечення бюджетної системи у майбутньому, але не в теперішньому періоді

часу.

Тому податковий потенціал відіграє важливу роль для розвитку бюджетної системи України, оскільки дозволяє дотримуватись сучасних вимог до бюджетного процесу. Ці вимоги полягають у середньостроковому прогнозуванні доходів та видатків бюджету та більшому рівні фінансової незалежності регіонів, що в підсумку дозволяє збільшити результативність використання бюджетних ресурсів. Сьогодні як ніколи нагальною є потреба оздоровлення системи державних фінансів, оскільки саме держава має відігравати ключову роль в процесі масштабної модернізації економіки та задекларованого переходу на інноваційний шлях розвитку. Цілком очевидно, що для подібних структурних та інноваційних реформ власних фінансових ресурсів підприємств буде недостатньо. Важливо залучити до реалізації цієї програми фінансові ресурси держави, наявні та приховані резерви цих ресурсів, а також по можливості вільні фінансові ресурси населення.

Втім держава має стати прикладом того як необхідно мобілізувати наявні резерви та яким чином їх використовувати. Наявний податковий потенціал має бути використаний в процесі створення нової якості реалізації бюджетного процесу, оскільки саме податки є важливим чинником формування та розвитку бюджетної системи та її бюджетного потенціалу.

Стосовно України, то ті негативні процеси у використанні бюджетних коштів вимагають, серйозних і послідовних дій в напрямку впровадження методів, зорієнтованих на управління бюджетними результатами, незважаючи на його складність і довготривалість. Прямий зв'язок використання бюджетних коштів із вимогами, що характеризують економічний розвиток і його якість та формалізовані у програмах, стандартах, регламентах, тощо - це стратегічний напрям розвитку сектору державних фінансів. Він адекватний не просто використанню оцінок для аналітичних цілей функціонування державних фінансів, а сфокусований на безпосередній розподіл і використання бюджетних коштів у прямій залежності від досягнення конкретних результатів. Однак впровадження такого управління має бути вибірковим та поступовим.

Сьогодні в Україні вже є певне усвідомленні того, що бюджетування, метою якого є гармонійний розвиток системи державних фінансів, потребує наукового виваженого підходу.

Стратегія розвитку бюджетної системи має охоплювати середньостроковий, а також довгостроковий період.

Цікавим є той факт, що в найближчі чотири роки планується зростання частки податкових надходжень з фізичних осіб в той час як податкові надходження з юридичних осіб, зокрема по сплаті податку на прибуток, будуть зменшуватися.

Прогноз надходження сум податку з доходів фізичних осіб розраховано виходячи з базової ставки оподаткування доходів на рівні 15 відсотків за умови підвищення доходів населення та поступового зменшення частки тіньового сектору економіки, чому сприятиме зменшення нарахувань на фонд оплати праці.

У зв'язку з цими обставинами постає логічне питання які ж заходи необхідно реалізувати, які задіяти важелі впливу державі з тим, щоб мати можливість використовувати в бюджетній системі резерви наявного податкового потенціалу.

Враховуючи досвід інших країн, а також прогнозовану структурну перебудову податкової системи України в напрямку отримання більшої частки доходів бюджету від обкладання податками фізичних осіб, цілком слушним заходом є проведення податкової амністії.

Серед основних альтернативних джерел інвестицій в економіку країни найбільшої уваги з боку фахівців-фінансистів заслуговує капітал, який перебуває за межами офіційного фінансового обліку так званий тіньовий капітал. Близько 45-50 % ВВП України знаходиться у "тіні". При цьому до 80 % тіньових капіталів створюється завдяки навмисному ухиленню від сплати податків, що негативно впливає, як на формування доходної частини державного бюджету і темпи розвитку економіки держави, так і стримує процес залучення іноземних інвестицій в країну. Обсяг вивезених капіталів із країни за роки незалежності становить понад 40 млрд. доларів США. Слід наголосити, що саме такої суми інвестицій буде достатньо Україні для завершення структурної перебудови економіки, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, створення ринкових інститутів управління економікою тощо.

Ідея залучення до фінансового обороту капіталів, що знаходяться у "тіні" або вивезені за межі України давно вже дискутується у політичних та наукових колах. Однак через існуючі політичні суперечності в країні проекти реабілітації таких коштів не знайшли практичної реалізації. Мова йде про доходи, отримані

кримінальним (злочинним) шляхом. Тому сама ідея проведення податкової амністії в Україні, в даному випадку мова йде про кошти, що були виведенні із-під оподаткування, як альтернативи залучення іноземних кредитів, є слушною і може сприяти вирішенню ряду економічних проблем. Однак у даному випадку, необхідно зробити уточнення, що успішною може бути легалізація коштів, які знаходяться на території України. Залучити кошти, які знаходяться на рахунках у закордонних банках, буде досить складно через високі суверенні ризики в Україні, тому розраховувати на успішну реалізацію такого проекту не має сенсу.

Класичним взірцем вдалого проведення податкової амністії є амністія в Ірландії 1988 року. При цьому акумульовані у ході проведення амністії кошти склали 2,5 % ВВП цієї країни. Що стосується досвіду інших країн, то у США регулярно проводяться податкові амністії на рівні окремих штатів. За період з 1982 по 1997 роки 35 штатів реалізували на власному рівні різні програми податкових амністій. Найбільш успішні з них дозволили залучити до місцевих бюджетів додатково кошти у обсязі 1-3 % від їх загальної суми.

Слід звернути особливу увагу на те, за якою ставкою податку будуть легалізуватися доходи. У більшості країнах, де проводилася амністія, була застосована занижена ставка податку. Тому, в даному випадку, амністовані доходи складаються з двох складових. Перша – це сума сплачених податків до бюджету, тобто це реальні кошти, які можуть бути використані на фінансування державних витрат і вони становлять безпосередній фінансовий ресурс держави. Інша складова – це легалізовані кошти, власниками яких є фізичні та юридичні особи. Ці кошти акумулюються на банківських рахунках і можуть розглядатися як потенційний фінансовий ресурс держави, який може бути використаний на інвестування ти чи інших проектів. Власники коштів можуть здійснювати безпосередні приватні інвестиції або залишити їх на банківських депозитах, і тоді ці кошти можна розглядати як кредитний ресурс банків. Тому на даному етапі перерозподілу фінансових потоків особливого значення набуває роль держави у визначенні напрямів розвитку економіки. Якщо будуть створені умови для спрямування цих коштів у вигідному для державі напрямі (фінансування інноваційних проектів), то можна вважали, що податкова амністія досягла своєї мети. В іншому випадку ці кошти можна розглядати, як приватні

інвестиції, які не завжди спрямовані на створення високотехнологічних технологій, окупність яких має більш віддалену перспективу. Адже інвестиція як економічна категорія поєднує в собі два рівноважних процеси: нагромадження тимчасово вільних коштів, які є потенційним джерелом інвестицій, та прийняття їхнім власником обґрунтованого рішення щодо інвестування в різі позитивної оцінки ним стану інвестиційного клімату.

Слід підкреслити, що сама ідея проведення податкової амністії виведених із-під оподаткування коштів, як альтернативного джерела збільшення фінансових ресурсів держави, є слушною і може сприяти вирішенню ряду економічних проблем. Однак вона є одноразовим допоміжним заходом у контексті проведення радикальної податкової реформи, покращення адміністрування податків, встановлення партнерських взаємовідносин між платниками податків та Державною податковою адміністрацією, наведення порядку у сфері забезпечення прав власності, забезпечення дієвого та спрощеного валютного контролю, поліпшення макроекономічної ситуації, зниження податкового навантаження на економіку, тобто створення сприятливого інвестиційного клімату в країні. Тому необхідно визначити пріоритетні напрями для держави щодо вкладання легалізованих коштів і створити відповідні умови, щоб вони були туди спрямовані власниками.

З метою уникнення таких негативних тенденцій, уряду необхідно створити умови для вкладання легалізованих коштів у реальний сектор економіки, зокрема, обробну, переробну, хімічну промисловість, а також у невиробничу сферу, як то: охорона здоров'я, освіта, та головне у інноваційні проекти. В такому випадку дана акція реально покращить діловий інвестиційний клімат в економіці країни та збільшить обсяги фінансових ресурсів держави.

Перш за все необхідно усунути наявні сьогодні інституціональні обмеження та бар'єри на шляху залучення широкомасштабних інвестицій в економіку України, що потребує прийняття невідкладних та сміливих управлінських рішень на державному рівні. Подальше затягування із структурними реформами у галузі інвестування погрожує остаточною втратою науково-промислового потенціалу України, як держави.